

Mitä asumisen sosiologia on – ja mitä se voisi olla?

Sosiologia on tunnettu siitä, että se jakautuu mitä erilaisimpiin erityisaloihin ja erityisalojen erityisaloihin. Lisäksi on tunnettua, että erityisaloilla sosiologia lähenee muita samaa kohdetta tutkivia yhteiskuntatieteitä ja humanistisia tieteitä. Erityisaloilla sosiologian rajat muihin tieteisiin ovat sumeita, ja sosiologia onkin innokas ottamaan muiden tieteiden lähestymistapoja ja teoreettisia ideoita omikseen. Sosiologiseksi hyväksyttävää tutkimusta voi siis tehdä esimerkiksi kansainvälisen politiikan tutkija, historiantutkija tai taloustieteilijä. Sosiologisuus määrittetty sisällöllisesti eikä tutkijan laitoksiinnityksen pohjalta.

Millainen tutkimus sitten on sosiologista? Hieman yksinkertaistaan voi sanoa, että sosiologia tutkii kolmenlaisia toisiinsa kiinteästi liittyviä ilmiöitä. Ensinnäkin sitä kiinnostaa se, miten ihmisten ryhmäjäsenyydet ja kulttuureihin kuuluminen vaikuttavat heidän toimintaansa ja käyttäytymiseensä. Toiseksi sosiologinen tutkimus on kiinnostunut siitä, millä tavoin yhtäältä yhteiskunta ja toisaalta sosiaaliset tilanteet ovat rakentuneet. Rakenteen käsite voi siis liittyä yhtä lailla vuorovaikutuksen toistuvien muotojen kuin perustavanlaatuisen yhteiskunnallisten

jakojen selvittelyyn. Kolmanneksi sosiologisen kiinnostuksen kohteena on se, millä tavoin erilaiset yhteiskunnalliset ilmiöt ovat sosiaalisesti konstruoituja. Konstruktivistisesta näkökulmasta yhteiskunnalliset asiantilat ja instituutiot ovat tulosta siitä, miten toimijat ovat tulleet ne määritelleiksi. Nämä jaetut tilanteiden ja asioiden määrittelyt totunnaistuvat vakiintuneiksi ajatusmalleiksi ja näitä tukeviksi ja ilmaiseviksi käytännöiksi, joiden yhteiskunnallinen alkuperä hämärtyy ja jotka alkavat näyttää ihmisten toiminnan ulkopuoliselta todellisuudelta. (Ruonavaara 2005b.)

Sosiologista on siis tieteenalasta riippumatta kaikki tutkimus, joka kohdistuu toiminnan sosiaaliseen määrätymiseen, yhteiskunnan tai sosiaalisten tilanteiden rakenteeseen ja erilaisten ilmiöiden sosiaaliseen konstruktion. Ja sosiologista näkökulmaa voi lähteä rakentamaan mistä tahansa näistä kolmesta.

Sosiologiassa ajatellaan vakiintuneesti, että on olemassa erityisala nimeltä *asumisen sosiologia* (bostadssociologi, sociology of housing, sociologie de logement, Soziologie des Wohnens), jolla on kaikki edellä mainitut erityisalan piirteet. Ei kuitenkaan ole ai-

van selvää, mikä loppujen lopuksi on asumisen sosiologian kohdealuetta. On luontevaa ajatella, että tarkasteltava toiminta määrittelee erityisalan. Esimerkiksi työn sosiologia käsittelee kysymyksiä, jotka liittyvät ihmisten työntekoon. Vaikka tarkemmin (tieteellisemmin) ajatellen ei olekaan täysin selvää, mikä kaikki loppujen lopuksi on työtä, rajaa termi ”työn sosiologia” kuitenkin tarkasteltavan toiminnan ja vuorovaikutuksen piirin suhteellisen selvästi.

Tästä lähtökohdasta asumisen sosiologian hahmottaminen on vaikeampaa kuin työn sosiologian. Vaikeus on siinä, että asumisen käsite ei viittaa mihinkään tiettyyn sosiaalisen toiminnan tai vuorovaikutuksen lajiin, vaan ylipäätään siihen, että elämme arkielämäämme tietyssä paikassa – joko vakituisesti tai tilapäisesti. Sen kysyminen, missä joku asuu, on sekä arjessa että sosiologiassa usein yhtä tärkeää kuin kysyä, miten hän asuu.

Paitsi elämistä tietyssä paikassa asuminen on erilaisten asumistarpeiden tyydyttämistä. Asumistarpeita voi ajatella olevan kahdenlaisia. Ensimmäisiä voisi kutsua luonnollisiksi ja toisia kulttuurisiksi. Luonnollisilla asumistarpeilla tarkoitetaan biologiamme poh-

jautuvia tarpeita: meillä pitää olla suojapaikka, missä aterioida, levätä, puhdistautua, seurustella, leikkiä ja paritella lajitovereiden kanssa, hoitaa jälkeläisiä ja niin edelleen. Tosin nämäkin tarpeet ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti välittyneitä. On aivan eri asia tyydyttää nälkensä kynsin ja hampain kuin veitsellä ja haarukalla, kuten Marx (1986) aikoinaan kirjoitti.

Kulttuurisilla asumistarpeilla tarkoitin ihmisten tarvetta ilmaista identiteettiään, kulttuuriin kuulumistaan ja sosiaalista statussaan asumisensa kautta. Tarvitsemme kodin, joka paitsi tarjoaa meille suojapaikan, myös kertoo siitä, keitä olemme ja mihin kuulumme tai haluamme kuulua. Vaikka kerrostalon huoneistot olisivat piirustuksissa samanlaisia, ovat ne asuttuina erinäköisiä. Ihmiset ovat kalustaneet, koristaneet ja järjestäneet ne kodeikseen, jotka ilmaisevat heidän arvojaan ja kiinnostuksen kohteitaan.

Mutta missä määrin asumisen sosiologia sitten tarkastelee asumista toimintana? Jos mietin niitä tutkimuksia, joita olen ollut itse tekemässä, niin ainoastaan haastattelututkimukset, joissa on tutkittu asumisen turvallisuuden ja turvattomuuden kokemusta ja asunnon merkityksiä, kohdistuvat suoranaisesti asumiseen yllä määritellyssä mielessä (ks. esim. Naumanen & Ruonavaara 2007). Myös tekeillä olevassa tutkimuksessa naapurisuhteista ja -kiistoista ollaan asumisen toiminnallisesa ytimessä.

Sen sijaan kun olen tutkinut omistus- ja vuokra-asumisen sosioekonomisia eroja (Ruonavaara 1989), omistusasumisen yleistymisen ”esihistoriaa” Suomen kaupungeissa viime vuosisadan alku-

puolella (Ruonavaara 1993), Suomen asuntopolitiikan historiaa pohjoismaisessa vertailussa (Ruonavaara 2006) tai asunto-osakeyhtiötä ja Ruotsin asumisoikeusasuntoja asunnon hallinnan instituutioina (Ruonavaara 2005b), kohteena ei oikeastaan ole ollut asuminen vaan järjestelmät, instituutiot ja rakenteet, jotka toimivat reunaehtoina sille, miten ihmiset ylipäätään voivat asua.

Asumisen yhteiskunnallisten reunaehtojen tutkiminen pitää lukea asumisen sosiologian piiriin, vaikka usein se läheneekin hyvinvoinnin, politiikan tai kulutuksen sosiologiaa. Eihän työn sosiologiakaan koske vain työn tekemistä laajastikaan ymmärrettyä vaan myös esimerkiksi työelämän säätelyä, työmarkkinoita, työelämän sosiaalisia jakoja ynnä muuta selaista. Samoin asumisen sosiologiaan on sisällytettävä myös tutkimusta, joka koskee asuntopolitiikkaa, asuntomarkkinoitten rakenteita, asumisen instituutioita ja asuinalueiden eriytymistä.

Sopimuksenvaraisia ja väljähän sosiologian erityisalojen hahmotukset ovat. Asumisen sosiologia onkin samalla tavalla sateenvarjokäsite kuin kaupunkisosiologia, toinen vakiintunut sosiologian erityisala (ks. Ruonavaara 2004): sen piiriin kuuluu monenlaisia, varsin erilaisia tutkimuskohteita, joita yhdistää vain linkki asumiseen. Niinpä on uskalias ta yrittää luokitella asumisen sosiologian tutkimuskohteita, jotain jää kuitenkin aina pois! Erehtymisen uhallakin hahmotan neljä väljä tutkimusaluetta.

Ensinnäkin on tutkittu asumisen sosiaalista eriytymistä, joka ilmenee asumistason eroina eri ryhmien välillä, ryhmien välisenä ti-

lallisena segregaationa tai asunnon hallinnan muotojen erilaisena jakautumisena ryhmien välillä. Pari vuosikymmentä sitten asumisen sosiaalisten jakojen tutkimus kohdistui pääasiassa yhteiskuntaluokkien tai sosioekonomisten ryhmien välisiin eroihin, viime aikoina kiinnostuksen kohteena ovat lisääntyvästi olleet etnisten ryhmien väliset erot.

Toiseksi on tutkittu asumisen instituutioita ja järjestelmiä: asuntopolitiikkaa, asunnon hallintaperusteita, asuntohuollon järjestelmiä. 1980- ja 1990-luvulla asumisen järjestelmien tulkintaa haettiin asuntotuotannon yhteiskunnallisen organisoimisen muodoista (ks. esim. Niva 1989). Viimeaikaisissa tutkimuksissa politiikka ja kulttuurikin ovat saaneet aikaisempaa itsenäisemmän tekijän aseman. On esimerkiksi herännyt kiinnostusta soveltaa sosiaalipolitiikan tutkimuksessa kehiteltyä hyvinvointivaltiomallien ideaa asumisen järjestelmiin – joskin melko yksimielisesti ollaan sitä mieltä, että hyvinvointiregimien tyypittely ei kovin hyvin sovi asumiseen.

Kolmatta tutkimuksen osaluuetta voi luonnehtia asumisen taloussosiologiaksi. Asunnon valintaa voi tarkastella kulutusprosessina, jossa kotitaloudet soveltavat asumistarpeitaan ja käytössä olevia resurssejaan tarjolla oleviin asumisvaihtoehtoihin. Asunnon valinnan tutkimus on alue, joka yhdistää sosiologiaa taloustieteen. Omistusasunto on paitsi kulutus- myös varallisuusobjekti. Tätä asumisen aspektia ovat sosiologit aiemmin lähestyneet esimerkiksi pyrkimällä arvioimaan, miten paljon omistusasukkaat hyötyvät asuntonsa arvonnousus-

ta ja miten nuo hyödyt jakautuvat erilaisten ryhmien välillä (esim. Saunders 1990). Viime aikoina tutkimuksen kohteena läkepommin uhkaamassa Euroopassa on ollut se, missä määrin asuntoon sidottu varallisuus voi toimia yksityisenä sosiaalisen turvan lähteenä.

Paitsi käyttöhyödyke ja varallisuusobjekti asunto on myös ihmisille koti. Neljättä tutkimuksen osa-aluetta voikin kutsua kodin sosiologiaksi (vrt. Saunders & Williams 1988). Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita siitä, mitä koti ihmisille merkitsee, miten he tekevät asunnosta kodin, miten ihmiset ilmaisevat identiteettiään ja sosiaalista statustaan asumisellaan, millaista on vuorovaikutus naapuruusyhteisössä, miten rajaa vedetään julkisen ja yksityisen välille, millaisia kiistoja naapuruus aiheuttaa. Kodin sosiologia on asumisen toiminnallista ydintä, mutta ei kuitenkaan asumisen sosiologian valtavirtaa.

Jos edellä oleva luokittelu kattaa suuren osan siitä, mitä asumisen sosiologia nykyisellään on, niin mitä sen pitäisi vielä olla? On vaikea keksiä tutkimusaiheita, joita ei lainkaan olisi tutkittu. Pitäikö kysyä, millaiseksi asumisen sosiologiaa pitäisi kehittää?

Tarvittaisiin radikaalia asumisen mikrososiologiaa, joka arkielämän toiminnan ja vuorovaikutuksen tasolla pureutuu asioihin, joita usein tarkastellaan lomakekyselyjen ja rekisteriaineistojen avulla. Esimerkiksi asunnonvalintaa tarkastellaan tavallisesti kyselyaineistoilla, joilla analysoidaan erilaisten taustatekijöiden, kyselyssä ilmaistujen preferenssien ja tosiasiallisten asunnonvalintojen välisiä tilastollisia yhteyksiä (ks. Siksiö

1991). Tavallisesti asunnonvalintaa tarkastellaan tällaisissa tutkimuksissa järkipäisenä toimijana, joka pyrkii optimoimaan tarpeensa ja resurssinsa.

Arkikokemus kuitenkin kertoo, että asunnonvalinnassa ei ainoa ratkaiseva tekijä ole järki vaan tunneperäisillä tekijöillä on myös merkitystä: jokin asunto vain tuntuu jo ensi näkemältä oikealta. Lomakekysely on tutkimustapana individualistinen: asumispreferenssit näyttäytyvät yksilöllisinä, samoin kuin valinnat. Monet meistä kuitenkin elävät parisuhteissa ja perheissä, eivätkä asumisen valinnat seuraa pelkästään yksilöllisistä mielihaluista ja mahdollisuuksista. Asunnon hankintaa koskevat päätökset ovat usein seurausta esimerkiksi perheen sisäisistä neuvotteluista, halujen yhteen sovittamisesta tai riskien ja mahdollisuuksien pohtimisesta.

Kertaluontoisilla lomakekyselyillä tai haastatteluilla ei asunnon etsinnän ja valinnan prosessia pysty konkreettisesti tavoittamaan. Tarvitaan prosessin seuraamista, toistuvia haastatteluja kotitalouden jäsenten kanssa ja osallistuvaa havainnointia. Sellainen tutkimus on välttämättömästi tapaustutkimusta eikä tuota tilastollisesti yleistettävää tietoa. Sen avulla voidaan kuitenkin päästä konkreettisemmin kiinni siihen, miten asunnonvalinnat tapahtuvat – ja toistamalla tapaustutkimuksia voidaan tavoitella yleistettävyyttä.

Asumisen järjestelmien vertaileva tutkimus on ollut olennainen osa asumisen sosiologiaa. Vertailevassa tutkimuksessa historia on aina jollakin tavoin mukana, mutta varsinaista asumisen historiallista sosiologiaa ei kuitenkaan ole kovin paljoa (poikkeuksena

esimerkiksi Malpass 2005). Kohteen historiallista taustaa kuvaavan johdannon kirjoittaminen ei ole aidosti historiallista sosiologiaa. Sellainen vaatii historiallisten prosessien jäljittämistä eli tapahtumaketjujen ja niiden aikaan ja paikkaan sidottujen kontekstien erittelyä.

Ajatus asumisen järjestelmien polkuriippuvuudesta on osoittautunut toimivaksi lähtökohdaksi tämäntyyppisessä tutkimuksessa (Bengtsson & Ruonavaara 2010). Polkuriippuvuudella tarkoitetaan hieman yksinkertaistaen sitä, että instituutiot ja politiikat ovat vahvasti kehityshistoriansa leimamia. Ne muotoutuvat toiminnan ja vuorovaikutuksen ketjuissa, joissa aina silloin tällöin toimijat tulevat valinnan paikkoihin, joissa on aito mahdollisuus muuttaa kehityksen suuntaa. Kun valinta on tehty ja on lähdetty tietylle polulle, ei siltä voida aivan helposti kääntyä. Erilaiset sosiaaliset mekanismit tekevät vanhassa suunnassa pysymisestä helpompaa kuin uuden suunnan valinnasta.

Asumisen tutkimus on perinteisesti ollut käytännönläheistä, ja aiemmin sitä arvosteltiin teoriaköyhyydestä. Parin viime vuosikymmenen aikana se on kehitynyt teoreettisemmaksi (ks. esim. Kemeny 1992), ja monille muo-
dissa oleville teoreettisille ajatusmalleille on löytynyt sovelluksia. Esimerkiksi sosiaalista konstruktionismia ja kompleksisuusteorioita on soviteltu asumisen tarkasteluun.

Asumisen sosiologia voisi silti olla teoreettisesti entistä valistuneempaa. Teoriankehittelylle pitää sallia monenlaisia lähtökohtia, mutta itse näen hedelmällisimmäksi lähestymistavan, jossa läh-

tökohtaksi otetaan yksilöllinen tai kollektiivinen toimija. Sosiologian olisi tutkittavaa ihmisiä toiminnassa. Useissa tutkimusaiheissa tämä ei kuitenkaan ole mahdollista: aineistomme kertovat enemmän toiminnan tuloksista kuin itse toiminnasta. Toiminnan tuloksia voidaan kuitenkin tarkastella toiminnan viitekehyksessä – lähtien siitä perusnäkemyksestä, että kaikki sosiologian kohteet voidaan viime kädessä jäsentää yksilöllisen ja kollektiivisen toiminnan ja vuorovaikutuksen tuloksiksi. Sosiaaliset rakenteet, järjestelmät ja instituutiot eivät ole mitään muuta kuin tietyllä tavalla vakiintunutta, totunnaistunutta toimintaa ja vuorovaikutusta.

Toimintaan vaikuttavat sosiaaliset mekanismit, toistuvat toiminnan ja vuorovaikutuksen kokonaisuudet, jotka saavat aikaan sen, että yksittäisten toimijoiden toimintojen yhteisvaikutuksista tulee jotain muuta kuin mitä kukaan on varsinaisesti halunnut. Paitsi toimijoiden motiiveja ja tilanteenarvioita pitäisi siis teorioida myös heidän toimintaansa vaikuttavia mekanismeja. Sellainen teoriankehittäminen tarjoaa minua miellyttävän keskitien asumisen arkisen todellisuuden pelkän kuvaamisen ja yleispätevyyden illuusiolla elävän yleisen teorian välillä.

Hannu Ruonavaara

Kirjallisuus:

Bengtsson, Bo & Ruonavaara, Hannu (2010) Introduction to the Special Issue: Path Dependence in Housing. *Housing, Theory & Society* 23:3, 193–203.

Kemeny, Jim (1992) *Housing and Social Theory*. Routledge, London and New York.

Malpass, Peter (2005) *Housing and the Welfare State. The Development of Housing Policy in Britain*. Houndmills, Palgrave.

Marx, Karl (1986) *Vuosien 1857–1858 taloudelliset käsikirjoitukset* (“Grundrisse”), osa 1. Kustannusliike Progress, Moskova.

Naumanen, Päivi & Ruonavaara, Hannu (2007) *Finland: Trust, risk-taking and scepticism*. Teoksessa Marja Elsinga, Pascal De Decker, Nora Teller & Janneke Toussaint (toim.) *Home ownership beyond asset and security. Perceptions of housing related security and insecurity in eight European countries*. IOS Press, Amsterdam, 67–100.

Niva, Matti (1999) *Bostad, politik och marknad. En jämförande studie av bostadspolitik i efterkrigstidens Sverige och Finland*. Nordplan, Stockholm.

Ruonavaara, Hannu (1989) *Socio-economic Position and Housing Tenure in Finland 1971–1985*. *Scandinavian Housing and Planning Research* 6:4, 229–243.

Ruonavaara, Hannu (1993) *Omat kodit ja vuokrahuoneet. Sosiologinen tutkimus asunnollisuuden muodoista Suomen asutuskeskuksissa 1920–1950*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C 97. Turun yliopisto, Turku.

Ruonavaara, Hannu (2004) *Kaupunki, tuo sosiologisen katseen epämääräinen kohde*. Teoksessa Pekka Räsänen, Hannu Ruonavaara & Ismo Kantola (toim.) *Kiistoja ja dilemmoja. Sosiologisen keskustelun vastakkainasetteluja*. Kirja-Aurora, Turku, 123–137.

Ruonavaara, Hannu (2005a) *How Divergent Housing Institutions Evolve: A comparison of Swedish tenant co-operative and Finnish shareholders' housing*

company. Housing, Theory and Society 22:4, 213–236.

Ruonavaara, Hannu (2005b) *Millä tavoin sosiologia voi olla historiallista?* Teoksessa Marja Andersson, Anu-Hanna Anttila & Pekka Rantanen (toim.) *Kahden muusan palveluksessa. Historiallisen sosiologian lähtökohdat ja lähestymistavat*. *Historia mirabilis* 4. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 81–100.

Ruonavaara, Hannu (2006) *Finland – den dualistiska bostadsregimen och jakten på det sociala*. Teoksessa Bo Bengtsson Erling Annaniassen, Lotte Jensen, Hannu Ruonavaara & Jón Rúnar (toim.) *Sveinsson: Varför så olika? Nordisk bostadspolitik i jämförande historiskt ljus*. *Égalité*, Malmö, 219–278.

Saunders, Peter (1990) *A Nation of Home Owners*. Unwin & Hyman, London.

Saunders, Peter & Williams, Peter (1988) *The constitution of the home: towards a research agenda*. *Housing Studies* 3:2, 81–93.

Siksiö, Ola (1991) *Bostadsvalet ur ett sociologiskt perspektiv*. *Forskningsrapport SB:40*. Statens institut för byggnadsforskning, Gävle.



Sosiologian professori Hannu Ruonavaara piti professoriluentonsa Turun yliopistossa 9.2.2011